

EDUSKUNNAN
SOSIAALI- JA TERVEYSVALIOKUNTA

Helsingissä
10 päivänä joulukuuta 1993
Lausunto n:o 9

Hallintovaliokunnalle

Eduskunta on lähettäessään 7 päivänä syyskuuta 1993 hallituksen esityksen n:o 104 kotikuntalaki ja laiksi väestötietolain muuttamisesta hallintovaliokuntaan käsiteltäväksi samalla määrännyt, että sosiaali- ja terveysvaliokunnan on annettava asiasta lausuntonsa.

Asian johdosta ovat valiokunnassa olleet kuultavina hallitusneuvos Sakari Vanhala sisäasiainministeriöstä, vanhempi hallitussihteeri Katriina Alaviuhkola, hallitusneuvos Mauno Lindroos, hallitusneuvos Eija Koivuranta ja ylitarkastaja Meri-Sisko Eskola sosiaali- ja terveysministeriöstä, budjettisihteeri Pentti Puoskari valtiovarainministeriöstä, osastopäällikkö Risto Lumento kansaneläkelaitoksesta, yksikön johtaja Annikki Vanamo-Alho ulkomaalaiskeskuksesta, erityisasiantuntija Liisa Salonen ja erityisasiantuntija Leena Piekola Suomen Kuntaliitosta, osastopäällikkö Varpu Vehmersalmi Invalidiliitosta, oppimateriaalikeskuksen johtaja Irja Vinni Kehitysvammaliitosta, hallituksen puheenjohtaja Hilka Mattila Ylioppilaiden Terveystieteiden keskeisestä, puheenjohtaja Ari Mäkelä Suomen Ylioppilaskuntien Liitosta, toiminnanjohtaja Leea Markkanen Perhehoitoliitosta, toiminnanjohtaja Pirkko Lahti Suomen Mielen-terveysseurasta, vammaisasiamies Ilmari Ståhlberg Kehitysvammaisten Tukiliitosta, työllistämisen johtaja Marjatta Varanka Vajaakuntoisten Työllistämisen Edistämisseurasta, puheenjohtaja Kalle Könkkölä ja projektisihteeri Jari Korpi Kynnys ry:stä, johtaja Kirsti Tamminen Tampereen Kuurosokeiden Palvelutalosta, sosiaali- ja terveystoimen hallintopäällikkö Jarkko Helminen Tampereen kaupungin edustajana ja kunnanjohtaja Markku Niskala Karjalohjan kunnan edustajana.

Hallituksen esitys

Hallituksen esityksessä ehdotetaan säädettäväksi kotikuntalaki ja muutettavaksi väestötie-

tolakia. Kotikuntalaki korvaisi väestötietolain kotipaikan määräytymistä sekä menettelyä koskevat säännökset. Kotikunta määräytyisi kotikuntalain nojalla tosiasiallisen asumisen perusteella. Ratkaiseva olisi henkilön oma käsitys kotikunnastaan. Kotikunnasta ei tehdä erillistä hallintopäätöstä, vaan tieto merkitään ilmoituksen perusteella väestötietojärjestelmään. Henkilö on velvollinen ilmoittamaan kotikunnan ja siellä olevan asuinpaikan muuttumisesta väestökirjaviranomaiselle. Ilmoitusmenettelyä kevennettäisiin ja yksinkertaistettaisiin. Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian niiden hyväksymisen ja vahvistamisen jälkeen.

Sosiaali- ja terveysvaliokunnan kannanotot

Sosiaali- ja terveysvaliokunta on käsitellyt asian oman toimialansa kannalta.

Hallituksen esityksen tavoitteet ja tarkoitus ovat sosiaali- ja terveysvaliokunnan mielestä kannatettavat. Hallitusmuodossa taattuihin kansalaisen perusoikeuksiin kuuluu oikeus valita asuinpaikkansa. Asuinpaikan valinnasta tulee seurata ainakin keskeiset kotipaikkaan sidotut oikeudet. Ehdotus kotikuntalaki toteuttaa näitä oikeuksia. Tärkeää on, että lähtökohtana on tosiasiallinen asuminen ja että henkilön omalle käsitykselle kotikunnastaan annetaan pääpaino muutettaessa kunnasta toiseen.

Ongelmana ovat olleet erityisesti opiskelijat, joiden tilanteen lakiehdotukset korjaavat. Toinen suurehko kotikuntansa ulkopuolella tosiasiallisesti asuva henkilöryhmä ovat laitoksessa asuvat vammaiset sekä eri syistä annettavan hoidon tai huollon vuoksi asuinkuntaansa vaihtaneet henkilöt. Muutamissa tapauksissa on erillislainsäädännössä nimenomaisesti säädetty, että kotikunta ei muutu. Esimerkkinä tästä on lastensuojelulain mukainen sijaishuolto ja kansanterveyslain mukainen akuutti laitoshoido. Muissa-

kin vastaavissa tapauksissa on kohtuuskätkö-kohdat sekä muun muassa sosiaali- ja terveydenhuollon avohoidon painotukset huomioon ottaen annettava mahdollisuus kotikunnan valintaan.

Edellä esitetyn johdosta lakiehdotus synnyttää sosiaali- ja terveystoimessa eräitä keskeisiltä osiltaan kunnallistaloudellisia ongelmia. Kun vammaisuus tai sairaus saattaa aiheuttaa kotikunnalle huomattavia menoja, joutuisivat hoitoja palvelulaitosten sijaintikunnat kohtuuttomaan asemaan, jos laitoksissa hoidettavana olevat henkilöt muuttaisivat kotikuntansa laitoksen sijaintikunnan mukaisesti. Tämä korostuu erityisesti sellaisissa pienissä kunnissa, joissa on suuressa määrin laitoksia. Vastaava ilmiö koskee myös kielivähemmistöjä, joille saattaa jonkin alan palvelu olla järjestetty koko maassa keskittyyksi.

Sosiaali- ja terveysvaliokunta ehdottaakin, että kotikuntalakiehdotuksen 3 §:n 2 kohtaa muutettaisiin siten, että se antaa enemmän harkinnanvara kotikunnan valinnan rajoittamiselle sen lisäksi, että asetuksella on valiokunnan käsityksen mukaan välttämätöntä tarkentaa lain säännöksiä tilapäisen asumisen muodoista, jotka eivät voi johtaa kotikunnan muuttumiseen. Edellä sanottu ei kuitenkaan saa johtaa siihen, ettei missään olosuhteissa sosiaali- ja terveydenhuollon toimintayksikössä asuva voisi muuttaa kotikuntaansa laitoksen sijaintikunnaksi. Perustelluista syistä tämänkin tulee olla mahdollista, jotta esimerkiksi perhesyyt voidaan ottaa huomioon tai yhteiskunnalliseen toimintaan halukas ja kykenevä henkilö voi vaikuttaa tosiasiallisen kotikuntansa asioihin.

Edellä esitetyistä syistä on tärkeää, että lain vaikutuksia muuttoliikkeisiin seurataan ja tarpeen vaatiessa ryhdytään toimenpiteisiin, jotta kohtuuttomilta tilanteilta vältytään. Yhtenä mahdollisuutena on valtionosuuden saamisen sitominen tiettyyn henkilöön siten, että kotikunnan muutos ei vaikuta kuntien keskinäiseen taloudelliseen vastuuseen.

Sosiaaliturvan maastaviennin kannalta on tärkeää kiinnittää huomiota kotikuntalakiehdotuksen 4 ja 5 §:ään, jotta Suomeen muuttava ei toisaalta pääse perusteettomasti sosiaaliturvan piiriin ja jotta toisaalta maasta muuttaessaan suomalainen ei joudu kohtuuttoman heikkoon asemaan. Keskeistä on henkilön todellinen tarkeitus jäädä vakinaisesti asumaan Suomeen. Niissä tapauksissa, joissa henkilöltä ei vaadita oleskelulupaa, on lakiehdotuksen asettama lisäedellytys vain Suomessa asuminen, mutta ei — kuten ehdotuksessa laiksi asumiseen perustuvan sosiaaliturvalainsäädännön soveltamisesta — vakinainen asunto ja koti. Muun muassa Suomeen palaava suomalainen on valiokunnan käsityksen mukaan oikeutettu edellä esitetyllä tavalla määrättyyn kotikuntansa tarjoamiin palveluihin. Sosiaali- ja terveysvaliokunta esittää, että hallintovaliokunta lisäselvitykset saatuaan tekee mahdollisesti tarvittavat muutokset lakiehdotukseen.

Vastaavasti arvioitaessa kotikunnan säilymistä Suomessa ulkomaille muuttamisesta huolimatta on kiinnitettävä huomiota siihen, ettei lainsäädännön soveltaminen johda kansalaisen kannalta kohtuuttomaan lopputulokseen.

Hallituksen esityksen perusteluista ilmenevistä syistä sosiaali- ja terveysvaliokunta pitää esitystä tarpeellisenä ja tarkoituksenmukaisena. Valiokunta esittää kunnioittavasti,

että ensimmäisen lakiehdotuksen 3 § muutettaisiin seuraavasti:

3 §

Kotikunnan muuttamista koskevat rajoitukset

Henkilön kotikunta ei muutu, jos hänen asumisensa toisessa kunnassa johtuu pääasiassa:

- (1 kohta kuten hallituksen esityksessä)
- 2) hoidosta ja huollosta sosiaali- ja terveydenhuollon toimintayksikössä tai muutoin vastaavissa olosuhteissa;
- (3—6 kohta kuten hallituksen esityksessä)

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa puheenjohtaja Skinnari, varapuheenjohtaja Taina ja jäsenet Ala-Harja, U. Anttila, Hiltunen, Hurskainen, Kauppinen,

Kuittinen, Muttilainen, Nordman, O. Ojala, Puhakka, Puisto (osittain) ja Stenius-Kaukonen sekä varajäsenet Koistinen ja Takala.